

Yashil **IQTISODIYOT** *va* **TARAQQIYOT**

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 1304 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay – Doctor of Economic Sciences, Professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich – Doctor of Technical Sciences, Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Isakov Janabay Yakubbayevich – Doctor of Philosophy, Professor at TSUE
Xalikov Suyun Ravshanovich – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at TSUA
Rustamov Ilhomiddin – Candidate of Technical Sciences, Associate Professor at Fergana State University
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Kamilova Iroda Xusniddinovna – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
G'afurov Doniyor Orifovich – Doctor of Philosophy (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at Alfraganus University
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich – Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor at TSUE
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi – Doctor of Philosophy, Associate Professor at TSUE
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna – Senior Lecturer at TSUE
Babayeva Zuhra Yuldashevna – Independent Researcher at TSUE

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Kursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Xakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdoning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyoroova Shoxista Qahramon qizi	
Концептуальная основа маркетинга в социальных сетях в туризме.....	174
Касимова Зилола Гуламиддиновна	
O'zbekistonda don mahsulotlari klasterlarida ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini rivojlantirish	182
Alimov G'ayratjon Abduraxmon o'g'li	
Актуальные проблемы и пути решения приватизации государственного имущества в узбекистане	186
Шахзод Сайдуллаев	
Ttijorat bank daromadlaridagi risklarni baholash va boshqarishni takomillashtirish	192
Ahmedov Komron Muhammadaliyevich	
Sanoat korxonalarini iqtisodiy salohiyatini oshirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	196
Quyjanov Xurshid Abdullayevich	
Tashkilotning moliyaviy natijalarini hisobga olishda auditni takomillashtirish masalalari	200
Bakayev Xurshid Maxmudovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha hududlararo davlat soliq inspeksiyasi o'rni va ahamiyati.....	206
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
Анализ международного опыта в сфере тепличного овощеводства	214
Нурутдинова Зухра Алишеровна	
Hududda turizm xizmatlarini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlar tajribalarining mohiyati	220
Madaminova Sanobar Askarovna	
Hududning iqtisodiy o'sishini "yashil" iqtisodiyot asosida shakllantirishning nazariy asoslari.....	226
Shomirzayev Abdug'affor Abdujabbor o'g'li	
Davlat tibbiy sug'urta jamg'armasi faoliyati tahlili.....	230
Umurzakova Mo'tabarxon Nodir qizi	
Qurilish materiallarini ishlab chiqarish korxonalarining boshqarish tizimini takomillashtirish.....	234
Uzakova Umida Ruziyevna	
O'zbekistonda turistik majmualarni boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari va yondashuvlarining metodologik jihatlarini.....	241
Xomidov Qaxxorali Qurbonali o'g'li	
Aktiv va reaktiv quvvatlari tushunchasi va ularni soliqqa tortishdagi mavjud muammolar	247
Boykabilov Bahodir Mustafayevich	

Kichik sanoat zonalari korxona va mahsulotlar raqobatbardoshligini baholashga uslubiy yondashuv	251
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Investitsion jozibadorlikni baholashning uslubiy jihatlari	255
N.N.Zikrillayev	
Hududlarda turizm tarmoqlari infratuzilmasi va uni rivojlantirishni boshqarishning metodologik jihatlari	263
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
The connection of legal protection of geographical indications and state's economic growth	268
Almosova Shahnoza Sobirovna	
Kichik biznesning integratsiyalashuv mexanizmlarini shakllantirish	273
Israilov Rustam Ibragimovich	
Aksiyadorlik jamiyatlarida biznes jarayonlarni samarali boshqarishning nazariy asoslari va o'ziga xos xususiyatlari	277
D.D. Suvanova	
Оптимизация маркетинговой деятельности вузов узбекистана для привлечения абитуриентов	283
Шамшиева Наргизахон Носирхужа кизи	
Davlat budjetidan aholini uy-joy bilan ta'minlashning o'ziga xos xususiyatlari	290
Xannarov Komiljon Karimovich	
Tijorat banklarida transformatsiyalashuv jarayonlarining tahlili	296
Yoqubov Murodjon Valibekovich	
Роль инновационных инфраструктур в обеспечении конкурентоспособности промышленных предприятий	302
Каримов Хожакбар Махамаджон угли	
O'zbekiston qishloq xo'jaligida Osiyocha ishlab chiqarish usuliga asos solinishi	306
Abdulla Abduqodirov	
Kichik biznes korxonalari ishlab chiqarishida innovatsion jarayonlarni tadqiq qilish yo'llari	312
Nasrullayev Feruz Furqatovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy adolat – barqaror rivojlanish kafolati	318
Alimov Nasimjon Hoshimovich	
“Istiqlol” memhonxonasi reklama faoliyati tahlili	322
Musayeva Shoirazimovna, Usmonova Dilfuza Ilhomovna	
To'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda asosiy belgilovchi omillar	328
Xaydarov Xurshidbek Latipjonovich	
Enhancing Industrial Efficiency through Integrative Sustainability Approaches	334
Kholmukhamedova Feruza	
Современные способы получения нефтяных битумов	338
Юлдашев Норбек Худайназарович, Махмудов Мухтор Жамолович, Комолов Руслан Илхомбекович	
O'zbekistonda agrobiznes orqali hududlarni rivojlantirish masalalari	342
Islomov Jamshed Davronovich	
Зарубежный опыт трансформации железнодорожной транспортной системы	347
Саримсакова Малохат Хикматуллаевна	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat xususiy sherikligini tashkil etishning mintaqaviy xususiyatlari	351
Qurbanov Jumanazar Omonovich	
Savdo korxonalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish hamda hisob siyosatini shakllantirish	354
Uzakov Utkir Abdusattarovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	357
Gulbayeva Feruza Islamovna	

Ta'lim muassasalarida namunaviy shtat, jadvallarni tuzish tartiblarini takomillashtirish	364
Ortiqov Xamroqul Abdumajidovich, Boliyev Bahromjon Rustam o'g'li	
Mamlakatimizda turizm sohasini istiqbolda rivojlantirishga ta'sir etuvchi ekzogen omillar tahlili	369
Yuldasheva Dilnoza Ulug'bekovna	
O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarining masofaviy va boshqa xizmatlar bozorida raqobatni rivojlantirish masalalari.....	378
Ortiqov Oybek Abdullayevich	
Transport infratuzilmasining xususiyatlari.....	390
Shodmonbekova Nodira Kamoljon qizi	
Asosiy vositalarni xalqaro standartlar asosida hisobga olish tartibi	394
Shermamatov Sirojiddin Xaydarovich	
Logistika jarayonlarida raqamli yechimlar.....	399
Yarashova Vasila Kamalovna, Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
To'g'ridan to'g'ri sug'urta qilish operatsiyalari bo'yicha daromadlarning hisobini takomillashtirish.....	403
Abdusaidov S.J.	
Venchur kapitali: kelib chiqish tarixi va ilg'or horijiy tajribalar.....	409
Do'stov Firuz Ilxomovich	
Анализ статистического исследования рынка паломнического туризма в республике узбекистан	414
Мустаева Шохида Саъдуллаевна	
Структурно-функциональный анализ гастрономического туризма в республике узбекистан	420
Салиева Екатерина Сергеевна	
Вопросы привлечения внешнего финансирования металлургических предприятий в узбекистане.....	427
Татьяна Будей	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda investitsiyalardan foydalanishning afzalliklari	431
Khusanov Nodirbek Djumanazarovich	
Innovatsion g'oyalar va yangi ilmiy ishlanmalar asosida innovatsion mahsulotlar yaratishning boshqaruv tizimi samaradorligini oshirish yo'llari.....	437
Daliyev Xusan Xojakbarovich	
Macroeconomic factors in the development of the banking performance	442
Mamadiyeva Madina Nuriddin kizi, Dr.Susanti Kurniawati, X.S.Umarov	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	449
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	
Ecological sustainability and trade: economic and environmental implications of uzbekistan's accession to the WTO	453
Mironshokh Sattarov, Denny Andriana, Sirojiddin Yangiboyev	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishni o'ziga xos tendensiyalari.....	458
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Jismoniy shaxslar daromadlarini soliqqa tortishning ilmiy – nazariy asoslari.....	468
Davletov Po'lat Torabayevich	
Ekoshahar tashkil etishda "yashil" belbog' hamda "yashil" makonning o'rni	476
Karimova Muqaddas Zabixullayevna	
Необходимость изучения механизма управления социально-трудовыми отношениями при переходе республики узбекистан на "зеленую" экономику.....	479
Раматов Зафарбек Жуманиязович	

Klasterlarning rivojlanish tarixi, ularning o'ziga xos xususiyatlari va raqobatbardoshlikdagi o'rni.....	482
Sherkulov Shohruh Erkin o'g'li	
Soliqlarni raqamlashtirish: QQS ning muammo va istiqbollari	486
Abdulxayeva Shahnoza Muhammadiyevna	
Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida sug'oriladigan yerlarning unumdorligini oshirish yo'llari.....	492
Xo'jageldiev Chorshanbi Pardayevich	
Topical issues of analytical support for financial resources management of business entities in modern conditions	498
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Исследование цифровой валюты центрального банка как новой формы денег	506
Якубова Шамшинур Шуҳратовна	
Структуризация прибыли предприятия, факторы формирования и выявление резервов её повышения.....	513
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Xorijiy mamlakatlarda oilaviy migratsiya masalalari.....	517
Kadirova Zulayho Abduhalimovna, Gaziyeva Sulxiya Saidmashrafvna	
Ta'limda innovatsion tadbirkorlikning tarixiy rivojlanishini asosiy bosqichlari.....	522
Madaminova Xusnidaxon Shuxratovna	
Integratsiya jarayonida bog'dorchilikda klasterlarni barpo qilishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar va tarkibiy o'zgarishlarga ta'siri	526
Ergashov Ulug'bek Zoxidjonovich	
Banklarning moliyaviy xavfsizligi va uning iqtisodiy xavfsizlikka ta'siri.....	532
Mamatov Mamajan Axmadjonovich	
Qishloq xo'jaligida pillachilik biznesini rivojlantirish istiqbollarini belgilash jarayonini ekonometrik modellashtirish.....	535
Turgunov Odilbek Maripovich	
Zamonaviy pul-kredit siyosatining iqtisodiy o'sishni ta'minlashdagi rolini baholash.....	542
Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich	
The unique characteristics of governance systems in various countries: a comparative analysis.....	549
Bozorboev Otamurod Nurmuxammad ugli, Denny Andriana, Usmanov Bunyod	
GREEN ECONOMY AND GREEN CHEMISTRY: principles, priorities, advantages and it's impact to the future.....	553
Fozilova Firangiza Komilovna, Zokirova Ferangiz Zafarovna	
Kichik biznesda yoshlar tadbirkorligini shakllantirish va rivojlantirishning mohiyati va ahamiyati.....	557
Karimova Mavjuda Boxodirovna	
Tijorat banklari raqobatbardoshligini oshirishda xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari va ulardan foydalanish yo'llari	562
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon o'g'li	
Temir yo'l transportida yuk tashish samaradorligining iqtisodiy negizi tushunchasi va xususiyati.....	568
Shukurova Sultana Said Sultanovna	
Tashqi savdo va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi o'zaro aloqalarining hozirgi holati va tendensiyasi.....	572
Hayitova Nigora Ilxomovna	
Mamlakat tashqi qarzini boshqarishning samarali yo'llari	576
Choriyev Fazliddin Ishkuvatovich	
A comparative analysis of investment risk management in the non-profit sector	583
Rakhimov Shoxrux Abduqaxxor O'g'li, Muhamad Arief Ramdhany	
Роль налога на доходы физических лиц в формировании бюджета узбекистана.....	587
Наврузова Фароғатхон	

Принцип работы электронных денег в форме электронных кошельков в банковском секторе	592
Ширинова Шохсанам Собир кизи	
Дальнейшее повышение эффективности деятельности постов удаленного электронного декларирования путем преобразования их структуры и алгоритма взаимодействия	598
Бахидова Феруза Алимовна	
Ishbilarmonlik muhitining mohiyati hamda uni baholashning zamonaviy usullari	603
Majidov Faxriddin Abdurazzok o'g'li	
Davlat moliyaviy siyosatining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	609
Jabborova Dilafruz Sodiq qizi	
Mamlakat iqtisodiyoti rivojlanishida kichik biznes subyektlari faoliyatining ahamiyati	614
Ismoilov Narimonjon No'monjon o'g'li	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	619
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Telekommunikatsiya sanoatining rivojlanish tendensiyalari	625
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
O'zbekistonda xizmatlar sohasi va uning amaldagi holati tahlili	631
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Makroiqtisodiy ko'rsatkichlarning atrof-muhitni yaxshilash va iqlim o'zgarishlariga qarshi kurashish munosabatlari tahlili	637
Raximova Mohinur Dilshod qizi	
OTMlarining ta'lim faoliyatini boshqarish jarayonida qo'llaniladigan innovatsion shakl va metodlar	645
Esanova Shohida Utkirovna	
Investitsiya loyihalari samaradorligini baholashda moliyaviy modellashtirishning muhim jihatlari	651
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich, Zokirova Feruza Farxod qizi	
Internal factors influencing the competitiveness of the textile industry	657
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Mamlakatimiz tijorat banklari aktivlari samaradorligini baholash dolzarbligi	662
Xolmuradov Musurmon Avlaqulovich, Baltabaev Maxmud Toshpo'latovich	
Xalqaro bozordagi eng katta birlashish va sotib olish (m&a) opertsiyalari bo'yicha tahlili	667
Ahamdjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li	
The impact of markets for innovative banking products on the economy	675
Abdurakhimova Dilara Karimovna	
Increasing the effectiveness of using marketing tools in public transport	686
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, G'iyosidinov Boburbek Baxtiyor o'g'li, Wang Cheng	
E-commerce strategies for global market expansion	694
Allanazarova Dilnoza, Gulnora Abdurakhmanova, Vanessa Gaffar	
Chinese commercial banks experience in asset diversification	704
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Issues of greening the economy in ensuring sustainable economic growth	708
Nurmetova Muyassar Jumanazarovna	
“Риск-ориентированный надзор в банковском секторе узбекистана: актуальные практики и вызовы”	712
Суюнов Жасур Бозорович	
Рейтинг устойчивости субъектов предпринимательства: некоторые теоретические и практические аспекты	715
Исроилов Баходир Ибрагимович, Ibragimov Boburshoh Boxodir ugli	

Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish amaliyotini takomillashtirish yo'llari.....	718
Raxmanov Ilxom Xurramovich	
O'zbekistonda moliyaviy razvedka xizmati faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	725
Abdug'aniyev Uchqun Habibulla o'g'li, G'aniyev Samariddin Murodullo o'g'li	
Передовые методы сбора данных для точных маркетинговых исследований	730
Бекназова Комилахон Миркамол кизи	
Budjet tashkilotlarida ichki auditni tashkil etish va uning uslubiyotini takomillashtirish.....	733
Alimardonov Muxammadi Ibragimovich, Djalilova Malika Shuxratovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalangan holda logistikaning nazariy va uslubiy asoslari.....	740
Mirzanova Nozima Maratovna	
Tijorat banklarining transformatsiyalash jarayonlarini masofaviy bank xizmat turlari orqali rivojlantirish	744
Farmanova O'g'iloy Aliqul qizi	
Budjet daromadlarini shakllantirishning xorij tajribasi	748
Saipnazarov Shaylavbek Aktamovich	
Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar – o'zbekistonni yanada rivojlantirish strategiyasining tarbiyaviy omili.....	753
Gulxayo Samandarova Abdulkarim qizi	
Potential of vineyard tourism in Cappadocia region	761
Xashimova Shaxnoza Shuxrat qizi	
Aloqa xizmatlarini ko'rsatishning bugungi muammo va yechimlari.....	767
Shirinova Gulnoza Xudoyor qizi	
Mamlakatlarga xos xatarlarni baholash metodologiyalari tahlili	771
Bahriddinov Viqorjon Akbar o'g'li	
Tijorat banklarida faktoring operatsiyalariga ta'sir qiluvchi omillarning empirik tahlili	779
Usmonov Farrux Farxodovich	
A Comprehensive Analysis between Entrepreneurship and Unemployment in Uzbekistan.....	787
Shomurodov Tokhir Boymurod ugli, Rakhmonov Bekzod Sharibjon ugli, Kuziyeva Gulnoza Rashidovna	
English language competency as a catalyst for promoting sustainable development education in economics programs	792
Askarova Feruza Abdullaevna	
O'zbekiston misolida inson kapitali va tadqiqotlar boshqaruvini tadqiq qilish.....	798
Abdullayev Baxodir	
The role of insurance enterprises in securing global maritime trade.....	804
Sohibjamol Abirkulova	
Fond bozori orqali investitsiya faoliyatini moliyalashtirish yo'llari.....	809
Haydarov O'ral Axmadovich	
Bozor bahosi usullari asosida loyiha tannarxining bir qismi sifatida mehnat xarajatlarini hisoblashning iqtisodiy modeli.....	815
Suvonov Bekniyoz Baxtiyor o'g'li	
Анализ теоретического основы государственного внутреннего финансового аудита Республики Узбекистан.....	821
А.Нурниязов, Б. И. Исроилов	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda infratuzilmaning ahamiyati.....	829
Raxmonov Bekzod Sharibjon o'g'li, Shomurodov Tohir Boymurod o'g'li, Botirova Hulkar Olimjonovna	
Innovatsion biznesni rivojlantirishning nazariy jihatlari.....	836
M.E.Ostanova	
O'zbekiston respublikasi davlat budjeti daromadlarini o'rta muddatli prognozlash.....	841
Fayzullayev Doston Mahmud o'g'li	

Conceptual Foundations of Applying Public-Private Partnership Mechanisms in the Tourism Sector	847
Saidov Utkir Uralboyevich	
Tijorat banklarining likvidligini ta'minlashda xorij tajribasi.....	852
Sattorova Nasiba G'anijon qizi	
Sanoat tarmog'ini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini statistik baholash.....	856
To'rayeva Zilola Turg'unovna	
Tadbirkorlik faoliyatida mijozlar bilan barqaror aloqalarni o'rnatishda CRM strategiyalarining roli.....	860
Xalilova Nafisa Komilovna	
Ways to improve the efficiency of banking services in our country	863
Muminova Masuda Bakhtiyorovna	
Agrar sohada investitsion loyihalarni tutgan o'rni va o'ziga xos jihatlari.....	867
Utanov Bunyod Kuvandikovich	
Анализ тенденций развития инновационной деятельности свободных экономических зон узбекистана.....	872
Ачилова Ширин Шавкат кизи	
Korxonani boshqarish samaradorligini oshirish yo'llari	880
Nazarov Sherzod Abdusattor o'g'li	
Роль акционерных обществ в национальной экономике: анализ вклада крупных акционерных обществ в валовой внутренний продукт Узбекистана, их роль в создании рабочих мест и осуществлении инновационной деятельности	884
Халекеева Зоя Пирниязовна, Эшов Алишер Ахтамович	
Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini shakllantirishning mohiyati va nazariy asoslari	888
Ashurov Azizbek Asqaraliyevich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda erkin iqtisodiy zonalarining ahamiyati	892
Xakimova Gulzora Jamshidovna	
Xorijiy mamlakatlar miqyosida elektron xizmatlarning rivojlanish tendensiyalari va ularning ko'rsatkichlari.....	896
Xudoyorova Mehrangiz	
Iqtisodiy o'sish samaradorligini ta'minlashda tabiiy va moliyaviy resurslardan unumli foydalanish masalalari.....	901
Xomidova Kamola G'olib qizi	
"Silk road stations" turizm rastalarini tashkil etish loyihasini amalga oshirishning tashkiliy-iqtisodiy yo'nalishlari	907
Suxrob Ramazonovich Bobokalonov	
Investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda fond bozorining rolini oshirish mexanizmlari.....	916
Kamilova Iroda Xusnitdinovna	
Transport xizmatlari bozorini shakllantirish va rivojlantirishning respublikamizdagi ahamiyati.....	921
Muxtorova Indirabonu Yasharbek qizi	
Banklarda kredit operatsiyalari hisobi va tahlilini takomillashtirish yo'llari.....	927
G'olib Tashmanov, Hilolaoy Egamberdiyeva	
Innovatsion iqtisodiyotda telemeditsina xizmatlarini tashkil etishning zamonaviy shakllari.....	933
S.M. Raximova	
Marketing tadqiqotlarining iqtisodiy mazmuni, turlari va bozorni segmentlarga ajratish masalalari.....	937
Valiyeva Aziza	
G'allachilik klasterlarini shakllantirishning zarurati, bosqichlari va faoliyatining xususiyatlari.....	942
Ilmuratov Shavkat Maxsumovich	

Boshqaruv hisobi tizimida budjetlashtirishning nazariy-metodologik jihatlarlari	949
Urmanova Umida Xakimdjanoyna	
Пути обеспечения инвестиционной привлекательности коммерческих банков узбекистана на основе зарубежного опыта	954
Тилеумуратов Азамат Азатович	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish faoliyatini rivojlantirish yo'nalishlari	959
Ozatbekov Yusupxon Farxod o'g'li	
Mamlakatimizning eksport imkoniyatlari va muammolari.....	964
Ansabxon ZAKIROV	
Цифровизация и прогнозные параметры экспортного потенциала субъектов малого бизнеса	967
Мирзахаликов Бобир Бахтиёрович	
Зелёный энергопереход как фактор устойчивого развития энергетики Узбекистана.....	971
Юсупов Ёкуб Рустамович	
Модели и тенденции развития формирующихся финансовых рынков	978
Кадилова Хадича Тураевна	
Yashil iqtisodiyot xususiyatlari va rivojlanish omillari.....	983
Israilova Shoira Turg'unovna	
Davlat moliyaviy nazorati organlarining samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	987
Zuparov Abzaljon Batirjonovich	
Методика расчета устойчивого развития предприятий тэк на основе сводных интегральных индексов.....	991
Г.Ж. Аллаева	
Chet mamlakatlar pensiya tizimining o'ziga xos xususiyatlari.....	995
Tursunov Zohidxo'ja Orifovich	
Davlat fiskal va monetar siyosatining vujudga kelishi.....	1002
Xudaybergenova Nigora Turgunboyevna	
Aksiyadorlik jamiyatlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirishda banklarning rolini oshirish	1005
Saidaxmedova Aida Mirzayevna	
Xarajatlar hisobini mhxs asosida tan olishning o'ziga xos xususiyatlari	1010
Xaydarova Surayyo Nasirdinovna	
Zamonaviy turizm yo'nalishlari yangiliklarini sohaga tadbqiq etish va turizm bozorini rivojlantirishda aqlli (smart) texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati	1016
Sangirov Utkir Xudoyberdiyevich	
Sanoat korxonalarining raqobatdoshligini ta'minlash salohiyati	1021
To'raev Sardorbek To'raevich	
Kichik biznes subyektlari faoliyatini innovatsion rivojlantirish omillari	1025
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Agrar soha taraqqiyotida xorijiy investitsiyalarning roli.....	1031
Ko'chqarov Fayzullo Abdujabborovich, Mamatov Baxadir Safaraliyevich	
Оценка влияния введения цифровой валюты на денежную сферу	1041
Якубова Ш.Ш.	
Importance of staff service quality at uzbek national restaurants in uzbekistan.....	1046
Shodiyona Sanginova	
Budjet tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	1051
Azizova Zilola Lochin qizi	
Biznes sohasi uchun oliy ma'lumotli boshqaruv kadrlarini sifatli tayyorlash masalalari.....	1057
Shabnam Djumaniyazova	

Hududlarda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishda xorijiy tajriba.....	1064
Bozorov Ilyos Isomiddinovich	
To'qimachilik mahsulotlarini xalqaro sifat standartlari asosida yevropa ittifoqiga eksport qilish imkoniyatlari.....	1071
Raximova Moxigul Isroiljanovna	
Natural Language Processing of Cognitive Metaphors in Eco-Marketing	1074
Bakhtiyor Djurakulovich Safarov, Abdusaidova Gulhayo Bakhridin qizi	
Sug'urta kompaniyalarning investitsion faoliyatining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rni	1079
Samijonov Musobek G'ayratjon o'g'li	
Investitsiya portfelini shakllantirishda moliyaviy risklarni boshqarishning chiziqsiz modellari	1083
Shirin Zafar qizi Tursunxodjayeva	
Raqamli infratuzilmani rivojlantirish sharoitida soliq qarzdorligini undirish mexanizmining soliq ma'muriyatchiligidagi o'ziga xos xususiyatlari.....	1097
O'taganov Anvar Nurxonovich	
Analysis of factors affecting certification in the production of textile industry products.....	1103
Ergashev Abrorbek Raxmatulla o'g'li	
Organik qishloq xo'jaligini rivojlantirish va uning ijtimoiy-iqtisodiy samarasini oshirish.....	1106
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Professionalarning xalqaro mehnat migratsiyasini tartibga solishning asosiy tamoyillari	1117
Kadirova Zulayxo Abdusalimovna	
Mintaqalarda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirishning moliyaviy asoslari: xorij tajribasi.....	1121
Xoltoyev Mirusmon	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	1126
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Soliqqa tortish va soliq ma'murchiligi sohasida ma'lumotlarning elektron hujjatdan foydalanish orqali soliq bazasini kengaytirish va samaradorligini oshirish yo'nalishlari.....	1136
Axmedjanov Farrux Karimovich	
Qo'shilgan qiymat solig'ining iqtisodiyotni raqobatbardoshligiga ta'siri tahlili.....	1146
Turdaliyev Eldor Shuxratjon o'g'li	
Soliq qarzdorlik summalarini hamda qarzdorlikni vujudga keltuvshi sabablar tahlili.....	1152
Abdulkarimov Xurmat Matyakubovich	
Kichik korxonalarini rivojlanish ko'rsatkichlari tahlili	1160
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li, Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Ways to increase sales efficiency	1164
Jabborov Xurshid To'ramurod o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning xorij tajribalari.....	1171
Karaev Payzillaxon Yusufxonovich	
Rivojlangan davlatlar byudjeti daromadlarini shakllantirishda bevosita soliqlarning o'rni	1175
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Private equity and its role in mergers and acquisitions: a comprehensive overview.....	1179
Mannonov Shahzod Istam Ugli	
Kimyo sanoati korxonalarini faoliyatini rivojlantirishda marketing kommunikatsiyasi strategiyalari.....	1184
D.D. Muminova	
Soliqlarni yig'iluvchanlik darajasi oshirish yo'llari	1189
Sa'dullaev Oybek Turdiali o'g'li, Umrzoqov Jonibek Baxtiyor o'g'li	
The importance of the service sector in increasing population employment and economic analysis of modern types of services.....	1193
Ochilov Akram Odilovich, Khudayorov Azizbek Avaz ugli	

Main accounts related to production activity of nsa (national system of accounts) and their economic – statistical analysis	1199
Matkarimova Intizor Atabayevna	
Iqtisodiy barqarorlikning mohiyati.....	1205
Xusanov Qaxramon Nishonovich	
Mini futbolning innovasion yo‘nalishlari asosida talabalar jamoasini tayyorlash	1210
Davranov.E.O	
Mintaqada transport-logistika tizimi samaradorligini oshirishdagi muammolar va ularni hal qilish yo‘llari	1214
Nargiza Eshqobilova	
Bank moliyaviy aktivlari – qimmatli qog‘ozlar tasnifi.....	1220
Mamarajabov Bobur Abduxakimovich	
Oziq-ovqat mahsulotlarini jahon standartiga moslashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishda yo‘llari	1224
Ruziyeva Dilobar Isomjonovna	
Sanoat korxonalarida iqtisodiy o‘shishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	1229
Zafar Mirzayev	
Bilvosita soliqlar iqtisodiy mohiyati hamda huquqiy asoslari	1235
Babajanov Davronbek Jumamuratovich	
So‘ngi yillarda soliq ma‘murchiligida amalga oshirilgan islohotlar va uning ijobiy natijalari tahlili.....	1242
Mukimov Botir Mirabzalovich	
Budjet tashkilotlarining moliyaviy audit jarayonlarida ichki audit xizmatining roli	1250
Bo‘ronov G‘anixon Shamsuddinovich	
Banklarni raqamli transformatsiya qilish va raqamli texnologiyalardan foydalanishning xuquqiy asoslarini takomillashtirish	1256
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
Fiskal va monetar siyosatni muvofiqlashtirish ko‘rsatkichlarini ARIMA modeli asosida prognozlash	1265
Hakimov Hakimjon Abdullo o‘g‘li	
Iqtisodiyotda kichik tadbirkorlik sektori tarkibiy tuzilmasining shakllanishi to‘g‘risidagi turli yondashuvlar	1269
Sharipov Kuvondik Baxtiyorovich	
The role of public investments in social services: an empirical analysis of education, healthcare, and infrastructure in Uzbekistan	1274
Muhammad Eid Balbaa	
Factors for ensuring the sustainable growth of human capital	1279
Baxtiyorova Dildora	
Davlat-xususiy sherikchilik asosida investitsiyalarni jalb qilish yo‘nalishlari.....	1284
Amirova Dilshoda Hasan qizi, Ollokulova Feruza Mansurovna	
Oliy talim muassasalari faoliyatining rivojlanish xususiyatlari va ta‘lim xizmatlari turlarining diversifikatsiyalashuvi	1288
Shermuhhammadov Bahromjon Bahodirjon o‘g‘li	
Qishloq xo‘jaligi tarmog‘ida investision jarayonlarning ekonometrik tahlili.....	1294
N.N.Ibragimov	
Demografik jarayonlarni tashkil etishning iqtisodiy omillari tahlili	1300
Saidov Jo‘rabek Nosirxonovich	

DEMOGRAFIK JARAYONLARNI TASHKIL ETISHNING IQTISODIY OMILLARI TAHLILI

Saidov Jo'rabek Nosirxonovich

ATT kafedrası katta o'qituvchisi

E-mail: nodirusritdinovich@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada demografik jarayonlar tushunchasi, ularning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishdagi o'ri, shuningdek, bu jarayonlarni samarali tashkil etishning asosiy shart-sharoitlari va tamoyillari yoritilgan. Aholining tabiiy harakati, migratsiyasi, tarkibi va joylashuvi bo'yicha aniq ma'lumotlar asosida olib boriladigan demografik siyosatning muhimligi ta'kidlangan. Maqolada demografik jarayonlarga ta'sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va huquqiy omillar tahlil qilinib, demografik siyosatni amalga oshirishda ilmiylik, barqarorlik, hududiy moslashuvchanlik, ijtimoiy tenglik va ekologik muvozanat kabi tamoyillar muhim ekani asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Demografik jarayonlar, aholining tabiiy harakati, migratsiya, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, demografik siyosat, hududiy rivojlanish, aholi tarkibi, ilmiylik, ijtimoiy tenglik, barqaror rivojlanish, ekologik muvozanat.

Abstract: This article discusses the concept of demographic processes, their role in socio-economic development, as well as the basic conditions and principles of effective organization of these processes. The importance of demographic policy based on reliable data on the natural movement of the population, migration, composition and location of the population is emphasized. The article analyzes the economic, social, cultural and legal factors influencing demographic processes, as well as substantiates the importance of the principles of science, sustainability, territorial adaptability, social justice and environmental balance in the implementation of demographic policy.

Key words: Demographic processes, natural population movement, migration, socio-economic factors, demographic policy, territorial development, population composition, scientific, social justice, sustainable development, ecological balance.

Аннотация: В данной статье рассматривается понятие демографических процессов, их роль в социально-экономическом развитии, а также основные условия и принципы эффективной организации этих процессов. Подчеркнута важность демографической политики, основанной на достоверных данных о естественном движении населения, миграции, составе и размещении населения. В статье проанализированы экономические, социальные, культурные и правовые факторы, влияющие на демографические процессы, а также обоснована значимость принципов научности, устойчивости, территориальной адаптивности, социальной справедливости и экологического баланса при реализации демографической политики.

Ключевые слова: Демографические процессы, естественное движение населения, миграция, социально-экономические факторы, демографическая политика, территориальное развитие, состав населения, научность, социальная справедливость, устойчивое развитие, экологический баланс.

KIRISH

Har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida demografik jarayonlar muhim o'rin tutib, u aholining o'sishi, joylashuvi, demografik tarkibi va boshqa ko'plab muhim jihatlarini ilmiy jihatdan o'rganish alohida ahamiyatga ega. Aholi jamiyat taraqqiyotida ishlab chiqaruvchi kuch sifatida iste'molchi sifatida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aholi holati bilan bevosita bog'liq bo'lgan va barqaror va samarali iqtisodiyotni yaratishga qaratilgan islohotlar markazida demografik vaziyat yotadi. Demografik vaziyat vujudga kelib, u aholi o'sish sur'atlarining ortishi, aholi tug'ilish darajasi, aholi o'lim darajasini kamayishi va mehnatga layoqatli aholi sonining ko'payishida namoyon bo'ladi. Demografik vaziyat aholi demografiyasining muhim bo'g'ini sifatida qaraladi. Demografiya - aholi to'g'risidagi fan bo'lib, uning ko'payish qonuniyatlari, soni, tuzilishi va joylashishi, mamlakatlarning demografik tarkibidagi o'zgarishlarning sabablari va oqibatlarini o'rganadi.

Darhaqiqat, demografiya umumiy holatda demografik jarayonlar haqiqiy holatini aks ettirib, ularni tarkibi ma'lum shart-sharoitlar doirasida va tegishli tamoyillarga muvofiq rivojlanib boradi. Demografik jarayonlar tug'ilish, o'lim, migratsiya jarayonlari, shuningdek, davlat va jamiyat siyosatining ijtimoiy-madaniy xususiyatlari bilan belgilanadigan aholini sifat va miqdoriy jihatdan tarkibining tartibga solinmagan harakati yoki o'zgarishini aks ettiradi. Shuningdek, demografik jarayonlar obyekt sifatida avlodlarning tabiiy o'zgarishini ta'minlovchi,

mehnat resurslarining umumiy aholining tarkibiy qismi sifatida shakllanishiga ta'sir qiluvchi va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish omillariga bog'liq tug'ilish va o'lim hodisalari majmui bo'lib o'rganiladi.

Ma'lumki, ko'payish rejimlari va turlarining o'zgarishi umumiy demografik vaziyatni belgilaydi. Demografik vaziyat - ma'lum bir hududiy aholi guruhida mavjud bo'lgan tug'ilish, o'lim, migratsiya harakatchanligi va ularning o'zgarishi tendensiyalari nisbati bo'lib, u orqali hozirgi vaqtda aholining ma'lum bir jinsi va yosh tarkibi, uning sonining ma'lum dinamikasi va keyingi ko'payish sharoitlari yaratiladi. Demografik vaziyatni yaratadigan asosiy omillar quyidagilardan iborat:

- demografik xulq-atvor mahalliy an'analar;
- yashash uchun tabiiy sharoitlarning qulaylik darajasi;
- iqtisodiy rivojlanish sur'ati, ko'lami va nisbati;
- siyosiy vaziyat, migratsiya xususiyatlari, urbanizatsiya va globalashuv.

Shular tarkibidan boshqaruvning eng yuqori darajasiga ega bo'lgan omillarga ijtimoiy-iqtisodiy, migratsiya va milliy siyosat kiradi. Biroq, demografik vaziyat o'zgarishi mumkin yoki yaxshilanishi yoki yomonlashishi mumkin. Bu esa aholining demografik xatti-harakatlariga bog'liq. Ular qatoriga nikoh, reproduktiv va o'zini himoya qilish kabilar kiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOT TAHLILI

Demografik jarayonlarni o'rganishda ko'plab mahalliy va xorijiy olimlarning tadqiqotlari asosiy manba hisoblanadi. Ularning asarlari demografiya, ijtimoiy siyosat, iqtisodiy rivojlanish va ekologiya sohalarida chuqur tahlil va yondashuvlarni o'z ichiga oladi. A. A. Abdullayev va Z. M. Ismoilov (2018) — «O'zbekiston Respublikasining demografik rivojlanish strategiyasi» nomli asarida O'zbekistonning demografik holati, tug'ilish va o'lim ko'rsatkichlari, migratsiya jarayonlari batafsil tahlil qilingan. Mualliflar demografik jarayonlarni boshqarishda davlat siyosatining muhimligini ta'kidlaydi va hududiy farqlarga moslashuvchan yondashuvni taklif qiladi. D. A. Muminov (2020) — «Demografik jarayonlar va ularni boshqarish asoslari» kitobida aholining tabiiy harakati va migratsiyasi bo'yicha yillik hisobotlari jahon miqyosida demografik jarayonlarni tahlil qilish va prognozlashda asosiy manba hisoblanadi. Hisobotlarda ijtimoiy adolat, gender tengligi, sog'liqni saqlash va ta'lim kabi omillar bilan bog'liq demografik muammolar ko'rib chiqiladi. J. Bongaarts va G. Feeney (2017) — «Demographic Transition and Population Policies» nomli maqolada demografik o'tish nazariyasi va davlat siyosatining aholi o'sishiga ta'siri tahlil qilingan. Mualliflar demografik jarayonlarni boshqarishning asosiy tamoyillari sifatida ilmiylik, barqarorlik va ijtimoiy adolatni ajratib ko'rsatadi.

Kishilarning demografik xulq-atvori - oila va uning zarur sonini yaratish, nikohni ro'yxatdan o'tkazish va farzand ko'rish, ajralish muammolarini hal qilish va h.k. Shu bilan birga, demografik xulq-atvor normalari ijtimoiy rivojlanishning turli bosqichlari uchun xarakterli hisoblanadi. Kishilarning juftlashish xatti-harakati - nikoh tanlovi bilan amalga oshiriladigan nikohga bo'lgan ehtiyojni qondirishga qaratilgan xatti-harakatlar, turmush o'rtog'ini tanlash bilan bog'liq xatti-harakatlaridir. Kishilarning reproduktiv xatti-harakati - bola tug'ilishi yoki tug'ilmasligini belgilaydigan harakatlar va munosabatlar tizimini o'z ichiga olgan xatti-harakatlar majmuidir. Ularning o'z-o'zini himoya qiladigan xatti-harakatlari sog'liqni saqlash va umrini uzaytirishga qaratilgan shaxsiy harakatlar va munosabatlar tizimi sifatida belgilanadi. Bu ijobiy, salomatlikni saqlash va mustahkamlashga qaratilgan va salbiy bo'lishi mumkin. Unga asosan, har qanday maqsadga erishish uchun salomatlik qurbon qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Demografik vaziyat, agar u ma'lum bir mamlakat uchun maqbul tarkib va aholi sonini shakllantirishga hissa qo'shsa, qulay deb baholanadi va agar bu ularning istalmagan o'zgarishiga olib keladigan bo'lsa, noqulay bo'lib hisoblanadi. Noqulay demografik vaziyat xavfning yuqori chegaralariga etib borishi mumkin, keyin esa demografik inqiroz va demografik falokatga sabab bo'ladi.

Ayniqsa, salbiy voqealar bo'lgan ommaviy ocharchilik, halokatli urushlar, iqtisodiy inqirozlar va boshqa ofatlar bevosita aholi «demografik inqiroz» deb ta'riflangan ko'payishining keskin qisqarishi bilan javob beradi. Demografik falokat - tug'ilish darajasi juda past bo'lgan kishilar o'limining sezilarli darajada oshishi munosabati bilan mamlakat aholisi yoki biron bir etnik guruh vakillarining keskin kamayishidir. «Demografik falokat» atamasi 1920-yillar boshlarida A.A.Chuprov tomonidan Rossiyada birinchi jahon urushi davrida yuzaga kelgan vaziyatni tavsiflash uchun ilmiy muomalaga kiritilgan. Bu «qaytib kelmaslik nuqtasi» deb ataladi. Shundan so'ng, aholining ko'payishida qaytarilmas jarayonlar sodir bo'ladi.

Ko'pgina iqtisodiy rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda demografik vaziyat murakkab bo'lib, ularning ko'pchiligi demografik inqirozni boshdan kechirmoqda. Bu esa hayotning iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida ko'plab salbiy oqibatlarga olib kelishi mumkin. Demografik maqbullikka erishishda ushbu mamlakatlar hukumatlari uchun asosiy vazifa bo'lgan demografik muammolarni hal qilish uchun demografik siyosat olib borilmoqda.

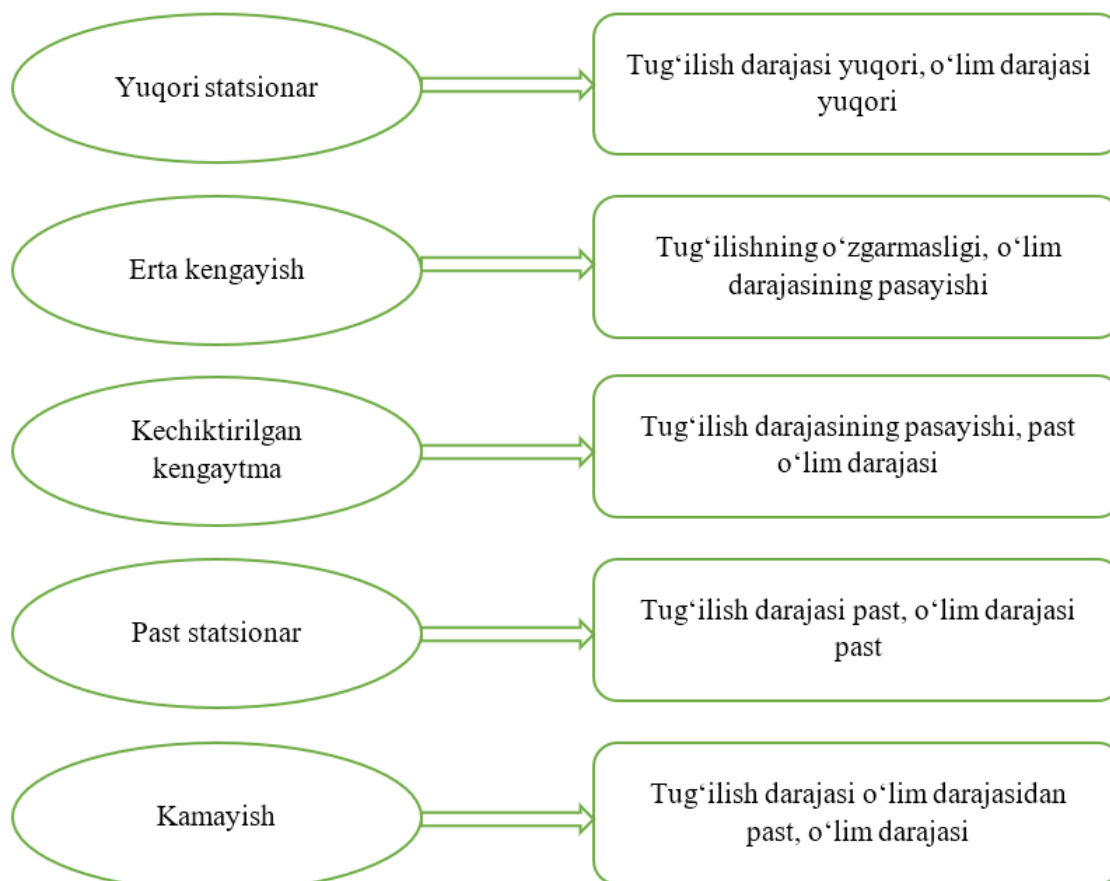

TAHLI VA NATIJALAR

Demografik jarayonlarni tashkil etish uchun yetarli shart-sharoitlar zarur bo'lib, ma'lum qoida va tamoyillar asosida amalga oshirilishi lozim. Shulardan kelib chiqib, demografik jarayon biror-bir narsa holatlari, ko'rib chiqilayotgan hodisani rivojlanish bosqichlari va ma'lum bir ketma-ketlik to'plamining izchil o'zgarishi sifatida qaralib, harakat sifatida mehnat resurslari bilan ta'minlashdan iborat bo'ladi. Hamda, ushbu jarayon uchun demografik unsurlar, ya'ni nikoh qurish, nikohni tugatish, migratsiya va boshqalar zarur bo'lib, ular bevosita unga ta'sir qiluvchi omillar sifatida qaraladi. Demografik jarayonlarni tashkil etilishining shart-sharoitlar sifatida aholining turli guruhlariga ajratilishini ko'rishimiz mumkin:

- yosh tarkibi - alohida yosh guruhlar sonining nisbati;
- jinsiy tarkib - aholi va turli erkaklar va ayollar sonining nisbati;
- oila tarkibi - aholining oilaviy ahvoli bo'yicha taqsimlanishi (turushga chiqqan, turushga chiqmagan, ajrashgan va beva qolgan);
- ta'lim darajasi - u yoki bu ta'lim darajasiga ega bo'lgan;
- ijtimoiy tarkib - daromad manbalari, ijtimoiy guruhlar va kichik guruhlar bo'yicha aholi taqsimoti;
- etnik tarkib - aholi millati, ona tili va so'zlashuv tiliga ko'ra taqsimlanishi;
- iqtisodiy - aholining band bo'lganlar, aqliy va jismoniy mehnat bilan band bo'lganlar, ishsizlar va boshqa guruhlar taqsimlanishi.

Demografik jarayonlarning shart-sharoitlarini aholini ro'yxatga olish jarayoni ham aks ettiradi. Aholini ro'yxatga olish ma'lum sanadagi aholining soni ko'rsatkichidir. Ushbu ko'rsatkich ma'lumotlar manbai bo'lib ham sanaladi. Demografik jarayonlarni o'rganishda demografik siyosat tamoyillarini ham hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu siyosat demografik jarayonlarni sifatli o'rganilishini belgilaydi.

1-rasm. Demografiya jarayonlarni amalga oshirish sikli

Demografik siyosat maqsadlarini shakllantirish ko'p jihatdan tanlangan tamoyillarga bog'liq bo'ladi. Ya'ni, demografik siyosat tamoyillari qo'yilgan muhim talablar va qoidalar bo'lib, unga ko'ra demografik jarayonlarni boshqarishda siyosiy xodimlar, arboblar va rahbarlar faol harakat qilishini anglatadi. Ushbu talablar oila suvereniteti, tanlash erkinligi, ijtimoiy shartnoma, davlat va mintaqaviy demografik siyosat maqsadlar birligi va ijtimoiy ishtirok etish kabi subektiv ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ma'lum xususiyatlarga e'tibor qaratgan holda demografik jarayonlarni tashkil etish shart-sharoitlari va tamoyillari bevosita demografiya sohasining yirik yo'nalishi va tarkibiy qismi sifatida aholini turmush shart-sharoitlari va yashash holatini o'rganish uchun zarur bo'ladi. Natijada, har bir mamlakatda aholi o'sishini rejalashtirish, uni tarkibini sifatli tahlil qilish va mamlakatning kelajakdagi imkoniyatlarini aniqlashga erishiladi. Shu orqali faol demografik siyosatni amalga oshirish uchun qarorlar qabul qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2015). Economic Development. Pearson.
2. Bloom, D. E., & Canning, D. (2003). The Demographic Dividend: A New Perspective on the Economic Consequences of Population Change. RAND Corporation.
3. Sachs, J. D. (2005). The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time.
4. World Bank. (2020). World Development Report: Trading for Development in the Age of Global Value Chains.
5. O'zbekiston Respublikasi Statistika Qo'mitasi ma'lumotlari (2020-2024).
6. Karimov, I. (2018). Demografik jarayonlar va iqtisodiy rivojlanish munosabati. Toshkent.
7. Sen, A. (1999). Development as Freedom. Oxford University Press.
8. Todorova, I. (2017). Economic Factors Influencing Demographic Changes in Eastern Europe. Journal of Population Economics, 30(2), 345–367.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

